

Europa, diversitat, migracions i cultures, i 3

JOAN FRANCESC
MIRA

He d'aclarir que les reflexions d'aquests tres articles procedeixen d'un debat (*Cultural Diversity and the Construction of Europe*) organitzat fa pocs anys a Barcelona per la Fundació Bofill, on em tocà discutir les ponències de dos autors de renom internacional, Ralph Grillo i Jef Verhueren. Rarament, en aquesta matèria, m'he trobat en desacord tan profund amb autoritats de tal nivell. Vaig haver d'insistir, per exemple, que em semblava analíticament i metodològicament difícil de sostenir l'associació entre "raça" i "cultura" com a conceptes que poden rebre el mateix tractament. I que, per tant, és una fallàcia afirmar que igual com no hi ha "*clearly separable races*", no hi ha tampoc "*clearly separable cultures*": no sé en quin sentit caldria entendre ací els conceptes de "claredat", "separació" i sobretot "cultura". I hauríem de concloure que totes les cultures són confusament inseparables, a més de ser aèries, flotants i extraterritorials? No hi ha, per exemple, una cultura turca a Turquia que puguem distingir clarament de la cultura flamenca a Flandes? O potser no existeix *cap* cultura, i per tant no cal que en parlem? Però llavors tampoc no podrem parlar de països, nacions, pobles, etc.: no podrem parlar de res, perquè no existeix res fora dels individus singulars, que és on anaven a parar els dos autors. Una idea que, si l'apliquem amb un mínim de rigor, ens portaria inevitablement a conclusions estúpides i absurdes. Tampoc em semblava sostenible la dissociació radical entre territori i cultura, com si els processos de formació d'allò que anomenem *cultures* (que tam-

bé són productes socials: no "naturals" ni eterns, evidentment) no foren obra de societats establertes històricament en territoris concrets. Territoris que, d'altra banda, poden adquirir uns valors simbòlics afegits: però l'ordre simbòlic és precisament el propi de la construcció cultural. I com que això és real, el resultat és que aquesta Europa nostra –en construcció, en paràlisi o en crisi– és una Europa dels Estats que es continuen definint bàsicament com Estats-nació, els quals preserven gelosament la pròpia identitat com a àmbits de referència substancial (i sovint ben "essencialista") de les identitats culturals. Això és així, però al costat dels esforços dels Estats per homogeneïtzar les pròpies societats (model francès i derivats...), hi ha també la realitat de graus i formes variables de diversitat *dins* dels Estats històrics d'Europa: les diferències nacionals (mai no reconegudes com a Espanya, reconegudes a partir de mitjan segle XIX com a l'Imperi austro-hongarès), lingüístiques, o religioses, són també part de l'experiència europea.

No tots els Estats europeus han tingut l'homogeneïtat com a model efectivament aplicat o efectivament reeixit. O, quan el tenien, hagueren d'acceptar un cert grau de tolerància fins i tot institucional: la diferència –lingüística, religiosa, etc., i en última instància cultural– no sempre pogué ser anul·lada o destruïda, i per tant d'una manera o d'una altra calia fer-la encaixar en el model, encara que només fóra en termes de "regionalisme", folklore, cultura tradicional, etc. I en tot cas, quan ens preguntàvem "quina mena d'homogeneïtat està en la base del model europeu?", el que preteníem era constatar l'existència o no d'aquest model –o models–, i potser els diversos enfocaments, històrics o "doctrinals", de la mateixa idea d'homogeneïtat. Perquè sense comprendre i analitzar el significat d'aquesta idea, i de quina manera ha estat pensada, institucionalitzada i aplicada (amb "èxit" o sense) en la història recent d'Europa, difícilment podrem entendre les possibilitats reals de la diversitat en la història present i futura. És cert que, com recordava Grillo, durant els darrers dos segles "les nacions-Estat d'Europa s'han basat en nocions d'essencialisme cultural i en polítiques de nacionalització i assimilació" fins al punt de "considerar la pertinença cultural com un acompanyament necessari de la integració política". Són aquests mateixos Estats els primers responsables de la confusió, i per tant haurien de ser els primers a donar institucionalment exemple en sentit contrari. Que és exactament allò que no fan. A França, model en aquesta història, la simple possibilitat de reconèixer l'existència d'un "poble cors", o l'ensenyament regular en català, cors o bretó a l'escola pública, es consideren, ara mateix, fets incompatibles amb la substància mateixa de l'Estat. Dit d'una altra manera, l'*égalité* política dels ciutadans ha de ser sinònim d'*identité* cultural. És també l'ideal espanyol, i no sembla que això canviarà en el futur pròxim. Amb els resultats visibles que vostès ja coneixen i pateixen.

«A FRANÇA, MODEL EN AQUESTA HISTÒRIA, LA SIMPLE POSSIBILITAT DE RECONÈIXER L'EXISTÈNCIA D'UN "POBLE CORS", O L'ENSENYAMENT REGULAR EN CATALÀ, CORS O BRETÓ A L'ESCOLA PÚBLICA, ES CONSIDEREN, ARA MATEIX, FETS INCOMPATIBLES AMB LA SUBSTÀNCIA MATEIXA DE L'ESTAT»